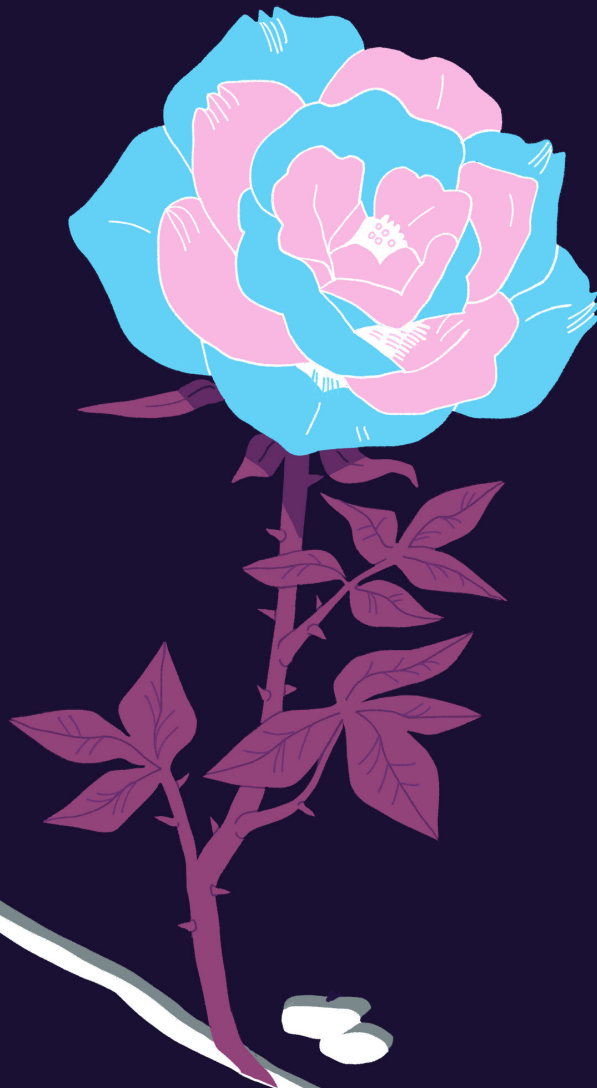

Anukatriina Saloheimo
Dreamwear Club DWC ry
Ei-binäärisiä ääniä EBÄ
Transfeminiinit ry
Trans ry
Trasek r

Sotavalta 2024

**Opas poliisille
sukupuolivähemmistöön
kuuluvan viharikoksen
uhrin kohtaamiseen**

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	3
Viharikos ja sukupuoli vähemmistöt	4
Sukupuolen moninaisuudesta	5
Sukupuoli vähemmistöjen ja heihin t yypillisesti kohdistuvien viharikosten kuvaus	7
Trans-/transtaustainen nainen	7
Trans-/transtaustainen mies	8
Muunsukupuolinen / ei-binääri	9
Transvestiitti	11
Intersukupuolinen	12
Sukupuoli vähemmistöt ja neurokirjo	13
Drag	14
Transjärjestöihin kohdistuvat viharikokset	15
Aliraportoinnin syitä	16
Suosituksia sukupuoli vähemmistöihin kuuluvien asiakkaiden kohtaamiseen	17

Opas poliisille sukupuoli vähemmistöön kuuluvan viharikoksen uhrin kohtaamiseen

Tekstin koonti: Anukatariina Saloheimo

Kuvitus ja taitto: Sebastian Sotavalta

Kustantaja: Dreamwear Club DwC ry

Painopaikka: Trinket Oy, Helsinki

ISBN 978-952-65596-1-2 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65596-2-9 (PDF)

Johdanto

Sukupuolivähemmistöt joutuvat usein erilaisten viharikosten kohteeksi. Pelko siitä, että ei tule kohdelluksi asiallisesti, on merkittävä este sille, että näistä rikoksista tehtäisiin ilmoitus poliisille. Tämä opas on laadittu, jotta poliisi osaisi ottaa näiden ihmisten tekemien ilmoitusten erityiskysymykset aiempaa paremmin huomioon.

Opas on laadittu sukupuolivähemmistöjen järjestöjen yhteistyönä. Tekijäjärjestöinä ovat olleet *Dreamwear Club DwC ry*, toimintansa jo lopettanut *Ei-bi-näärisiä ääniä -yhteisö*, *Transfeminiinit ry*, *Trans ry* ja *Trasek ry*.

Viharikos ja sukupuolivähemmistöt

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ovat kokeneet usein mielestään asiatonta ja vähättelevää kohtelua rikosilmoitusta tehdessään. Heidän tekemiään rikosilmoituksia on usein jätetty kokonaan kirjaamatta, ja niiden kirjaaminen viharikoksiksi on jäänyt tekemättä. Puutteita vihamotiivin tunnistamisessa ja kirjaamisessa on havaittu myös syyttäjän ja käräjäoikeuksien toimissa.

Nämä seikat ovat vaikuttaneet siihen, että luottamus poliisiin ja oikeuslaitokseen on laskenut ja rikoksia on jäänyt tämän takia kokonaan ilmoittamatta. Tilannetta pahentaa se, että rikoksen uhrin voimavarat ovat traumaattisen tilanteen takia muutenkin vähäiset. Euroopan perusoikeusviraston vuoden 2020 kyselyn mukaan vain 18 % seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvista uhreista oli raportoinut poliisille kokemastaan fyysisestä tai seksuaalisesta väkivallasta. Tällainen on vakava uhka kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta.

Viharikosta ei erikseen mainita rikoslaissa. Kansainvälistä viharikosmääritelmää vastaava kohta on kuitenkin kirjattu rikoslain rangaistuksen koventamisperusteisiin (6 luku 5 §). Näihin kuuluu rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta.

Sukupuolivähemmistöt kuuluvat lainatun kohdan ”niihin rinnastettaviin muihin vaikuttimiin”. Näihin kuuluvat sukupuoli-identiteetti (transsukupuoliset ja ei-binäärit), sukupuolen ilmaisu (transvestiitit) ja sukupuolitetut kehonpiirteet (intersukupuoliset).

Viharikoksen tunnusmerkeissä keskeiset vaikuttimet ovat yksi rikoksen moitearvoon, mahdollisiin kärsimyskorvauksiin ja rangaistusseuraamukseen vaikuttava tekijä. Siksi oletetusta vihamotiivista pitäisi seurata, että ilmoitettu rikos tutkitaan erityisellä vakavuudella. Vuonna 2023 annetun Poliisihallituksen ohjeen POL-2023-127636 perusteella viharikoskoodia on aina käytettävä, jos voi olla syytä epäillä vihavaikutinta viharikosindikaattoreiksi kutsuttujen tunto-merkkien perusteella.

Sukupuolen moninaisuudesta

Kun ihminen syntyy, hänen sukupuolensa merkitään henkilötietoihin hänen ulkoisten piirteidensä perusteella. Tällöin oletamus on, että hän kokee myös olevansa tuon sukupuolen edustaja ja elää sen mukaista sosiaalista elämää.

Valtaosalla lapsista tämä ennuste pitää myös paikkansa. Heitä voidaan kutsua **cis-ihmisiksi**. Pienellä osalla tämä ennuste taas ei pidä paikkansa. He ovat jotain muuta sukupuolta, pysyvästi tai aina välillä vaihdellen ehkä vähän molempia, tai ei kumpaakaan. Heitä voidaan kutsua **transihmisiksi**.

Transihmisillä on monenlaisia kokemuksia ja niiden mukaan myös erilaisia nimityksiä:

- **Transsukupuolinen** = mies tai nainen, joka on sukupuolestaan eri mieltä kättilön kanssa
- **Transnainen** = ulkoisesti maskuliiniseen kehoon syntynyt nainen
- **Transmies** = ulkoisesti feminiiniseen kehoon syntynyt mies
- **Transtaustainen mies/nainen** = Transtaustainen mies/nainen = henkilö, joka ei määrittele sukupuolenkorjauksen jälkeen itseään transsukupuoliseksi, vaan kokemuksensa mukaisesti joko mieheksi tai naiseksi
- **Sukupuoleton** = ei mies eikä nainen kehosta riippumatta
- **Sukupuolijoustava** = sukupuolikokemus voi vaihdella
- **Ei-binääri / muunsukupuolinen** = kattokäsite kaikille, jotka eivät koe olevansa selkeästi miehiä eivätkä naisia
- **Transvestiitti** = kokee tarvetta eläytyä "toiseen" sukupuoleen, mutta on ainakin jossain määrin sinut myös syntymässä määritetyn sukupuolen kanssa. Lisäksi ihminen voi olla intersukupuolinen, jolloin hänen synnynnäiset biologiset ominaisuutensa, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta, eivät ole selkeästi mies- tai naistyyppisiä.

Transihmisiä ja intersukupuolisia kutsutaan sukupuolivähemmistöihin kuuluviksi. Heidän arvioitu määränsä riippuu lähteestä, mutta yleisesti heitä arvioidaan olevan muutama prosentin osuus väestöstä.

Transihmisellä voi olla näiden lisäksi erityinen nimi omalle identiteetilleen. Transnainen ja -mies haluavat yleensä itseään kutsuttavan vain naiseksi ja mieheksi. Ei-binäärejä identiteettikäsitteitä on kymmeniä. Niitä kaikkia ei ole tarpeen opetella – riittää, että kunnioittaa ihmisen omaa ilmoitusta identiteetistään. Jos on virantoimituksen kannalta välttämätöntä, voi tiedustella, mitä se identiteetti hänen kohdallaan merkitsee.

Sukupuolivähemmistöön kuuluvaksi ei ”ryhdytä”, vaan kyse on ihmisen perustavanlaatuisesta ja ilmeisesti synnynäisestä ominaisuudesta – vähän kuin vasenkätisyys.

Ihmisen sukupuoli ei välttämättä näy päällepäin. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvan identiteetti ei selviä hänen henkilötiedoistaan, jos hän ei ole tehnyt juridista sukupuolen vahvistusta – muille kuin miehille tai naisille ei ole edes olemassa identiteettiä vastaavaa juridista sukupuolta. Nimi voi olla miehille tai naisille sukupuolitettu tai sukupuoli-neutraali, tai näiden yhdistelmä riippumatta juridisesta sukupuolesta.

Trans-/transtaustaiset naiset kohtaavat runsaasti seksuaalista häirintää.

Sukupuolivähemmistöjen ja heihin tyypillisesti kohdistuvien viharikosten kuvaus

Trans-/transtaustainen nainen

MITÄ TARKOITTAÄ

Trans-/transtaustainen nainen on henkilö, joka on syntymässä määritelty pojaksi tai sukupuoleltaan määrittelmättömäksi, mutta kokee olevansa tyttö tai nainen.

MITEN NÄKYÄ

Osa trans-/transtaustaisista naisista ei eroa ulkoisesti muista naisista lainkaan, ei edes äänenkorkeudeltaan. Monilla ääni on kuitenkin naisen ääneksi matala. Trans-/transtaustaisen naisen keho ja kasvopiirteet voivat joissakin tapauksissa kiinnittää huomiota. Niitä voidaan naisellistaa kirurgisesti, ja myös hormonit naisellistavat kasvoja ja muita kehon pehmytosakudoksia. Kehoa voidaan muokata myös ulkoisesti kompressiolla ja proteesein. Osa transnaisista ei halua peittää kehollista historiaansa erityisesti, jolloin tällainen henkilö voi erottua ympäristöstään selvästi.

MITEN KOHDATAAN

Trans-/transtaustaiset naiset elävät useimmiten tavallista naisen elämää. Ongelmia voi syntyä tilanteissa, joissa heidän sukupuoltaan ei haluta tunnustaa. Näitä voivat olla esimerkiksi

perinteistä sukupuolinormia korostavat sosiaaliset tilanteet, pukeutumis-, suihku- ja saniteettitilat ja hämmennys yöelämässä tapahtuvissa iskurytyksissä.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Trans-/transtaustaiset naiset kohtavat runsaasti seksuaalista häirintää, johon on sekoittunut sukupuoli-identiteettiin liittyvää häirintää. Tämä saattaa yltyä myös suoranaiseksi väkivalaksi. Trans-/transtaustaisiin naisiin voi kohdistua seksuaalissävyisiä viharikoksia myös lähisuhteissa.

Esimerkkinä vakavista tapahtumista ovat tilanteet, joissa pikkutunneilla mieshenkilö kiinnittää transnaisen huomiota "sillä silmällä" olettaen hänet cisnaiseksi. Jos hän kiinnostuksensa myös tulee kohteelleen ilmaisseeksi, totuuden valkeneminen voi johtaa oman häpeän ja pettymyksen tunteen purkamiseen väkivaltana.

Pieni osa trans-/transtaustaisista naisista elättää itsensä seksityöllä ja osa tästä joukosta on maahanmuuttajia. Maailmalla transseksityöntekijöihin kohdistuvat henkirikokset ovat yleisiä, eikä tämän ilmiön riski ole olematon Suomessakaan.

Jos trans-/transtaustaisen tausta tiedetään, hän voi joutua muiden sukupuolivähemmistöihin kuuluvien

lailla motiiveiltaan poliittisten viharikosten kohteeksi. Trans-/transtaustaisten naisten syrjintä työssä ja arkielämässä on erittäin yleistä. Erityisen paljon sitä tapahtuu vaiheessa, jolloin henkilötunnusta ei ole vielä muutettu, ja ulkoinen olemus ei vastaa juridista sukupuolta.

Trans-/transtaustainen mies

MITÄ TARKOITTAÄ

Trans-/transtaustainen mies on henkilö, joka on syntymässä määritelty tytöksi tai sukupuoleltaan määrittelämättömäksi, mutta kokee olevansa poika tai mies.

MITEN NÄKYÄ

Osa trans-/transtaustaisista miehistä ei eroa ulkoisesti muista miehistä lainkaan, korjaushoitojen jälkeen ei edes äänenkorkeuden suhteen. Kehoa voidaan muokata myös ulkoisesti kompressiolla ja proteesein.

Trans-/transtaustaisen miehen keho ja kasvopiirteet voivat joissakin tapauksissa kiinnittää huomiota – erityisesti jos transmies ei halua peittää kehollista historiaansa.

MITEN KOHDATAAN

Trans-/transtaustaiset miehet sulautuvat valtaosin ympäristöönsä trans-/transtaustaisia naisia paremmin, jolloin kohtaaminen transihmisenä on harvinaisempaa kuin trans-/trans-

taustaisten naisten tapauksessa. Ongelmat suihku- ja pukeutumistiloissa ja iltaelämässä häiritsevät trans-/transtaustaisen miehen elämää vähemmän kuin trans-/transtaustaisten naisten tapauksessa. Jos kehoa ei ole korjattu, ongelmia voi olla luonnollisesti paljon enemmän.

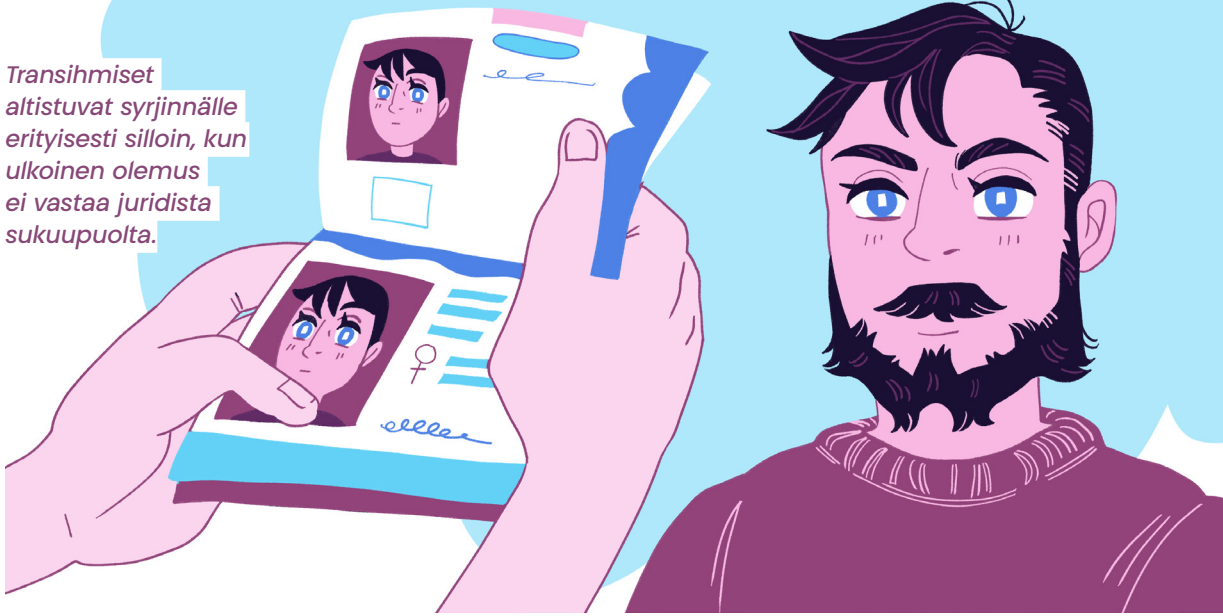
MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Trans-/transtaustaiset miehet kohtaavat trans-/transtaustaisia naisia vähemmän seksuaalista häirintää, mutta sukupuoli-identiteettiin liittyvä häirintä on heidänkin tapauksessa yleistä, jos kehollinen historia on helposti havaittavissa.

Syrjintää tapahtuu sekä työssä, palveluiden tarjonnassa ja viranomais-toiminnassa. Sitä tapahtuu erityisesti vaiheessa, jolloin henkilötunnusta ei ole vielä muutettu, ja ulkoinen olemus ei vastaa juridista sukupuolta.

Jos trans-/transtaustaisen tausta tiedetään, hän voi joutua muiden sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lailla motiiveiltaan poliittisten viharikosten kohteeksi.

Transihmiset altistuvat syrjinnälle erityisesti silloin, kun ulkoinen olemus ei vastaa juridista sukupuolta.

Muunsukupuolinen / ei-binääri

MITÄ TARKOITTAÄ

Muunsukupuolinen (ei-binäärinen) ihminen ei ole mies eikä nainen. Hän voi olla kokonaan jotain muuta tai jotain miehen ja naisen väliltä. Ei-binäärinen voi olla myös sukupuoleton tai hänellä voi olla sukupuolelleen jokin aivan oma ilmaisu. Ei-binäärisyys on usein binäärisille ihmisille vaikeasti ymmärrettävää ilman eri selityksiä, sillä yhteiskuntamme on muodostunut hyvin kaksijakoisesti nainen-mies-ajattelumallin mukaan.

MITEN NÄKYÄ

Koska Suomessa on voimassa kaksi juridista sukupuolta, ei-binäärisyyttä ei voi tunnistaa henkilötodistuksesta. Ei-binäärisyyttä ei voi nähdä tai todeta mistään ulkoisista ominaisuuksistakaan (esim. vaatetus, hiustyyli, meikkaus/meikittömyys, ääni, nimi).

Ei-binäärisyys ei siis automaattisesti tarkoita sukupuolineutraalia ilmaisuä tai androgynyä, vaikka toisaalta osa heistä on muokannut kehoaan lääketieteellisesti syntymässä määritellyn sukupuolen mieleen tuovia kehonpiirteitä häivyttääkseen. Osa ei-binäärisistä ihmisistä ilmaisee itseään feminiinisesti, osa maskuliinisesti ja osa taas neutraalisti. Ilmaisu voi olla myös jotain näiden kaikkien väliltä tai yhdistelmä näitä kaikkia ja vaihdella niiden välillä.

MITEN KOHDATAAN

Ei-binäärisyys saattaa aiheuttaa hämmennystä niille, joille ihmisten sukupuolittaminen on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tärkeää. Ei-binäärisille ei ole perinteistä "sosiaalista lokeroa", johon heidät asettaa. Ongelmia aiheuttaa se, että ihmisillä on tarve sukupuolittaa vuorovaikutuksen toinen osapuoli heti esimerkiksi ulkomuodon takia. On kuitenkin tärkeää muistaa, että ylipäättään on harvoin tilanteita,

Ei-binäärisille ei ole perinteistä "sosiaalista lokeroa", johon heidät asettaa.

joissa oikeasti sukupuolen etukäteen määrittämisellä tai tietämisellä olisi merkitystä. Sukupuolesta riippumatta ihmiset myös ilmaisevat omaa sukupuoltaan ja identiteettiään moninaisesti.

Ei-binäärisuus on näkynyt ihmiskunnan historiassa jo vuosituhansia. Sen eri ilmaisuja ja ei-binäärisiä sukupuolimäärittelyjä tunnetaan useissa eri kulttuureissa. Muunsukupuolisuus ei siten ole päähänpisto, muoti-ilmiö tai vaihe, kuten valitettavan usein asiasta puhutaan.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Ei-binäärit joutuvat häirinnän, syrjinnän ja väkivallan kohteeksi johtuen vihasta, joka kohdistuu siihen, että he rikkovat sukupuolinormeja. Tyypillinen aloituskommentti viharikoksen tekijältä on: "Oletsa mies vai nainen?" Ei-binääreihin kohdistuvia viharikoksia ei voi havaita virallisista tilastoista, koska palvelujärjestelmät ja sitä kautta rikosten kirjaus ja tilastointi on binäärin nainen-miesjaottelun mukaista. Tämä on suuri ongelma, sillä binääriset yhteiskunnan rakenteet ja palvelut sekä ihmisten asenteet ylläpitävät näkymättömyyttä, ulkopuolisuuden tunnetta ja mahdollistavat moninaisen syrjinnän.

Transvestiitti

MITÄ TARKOITTA

Transvestiitti on ihminen jolla on tarve eläytyä syntymässä määriteltyyn nähdessä vastakkaiseen sukupuoleen puukeutumalla, koristautumalla ja jossain määrin myös elämällä sosiaalisesti. Yleensä transvestiitti on kuitenkin ainakin jossain määrin sinut syntymässä määritellyn sukupuolensa kanssa.

Transvestiiteista ylivoimainen enemmistö on miehiä, vaikka pieni määrä naisiakin kokee vastaavaa tarvetta tämän käsitteen puitteissa.

MITEN NÄKY

Peittääkseen miehisiä piirteitään transvestiittimies hakee usein korostetun naisellista olemusta. Tämä yhdistettynä niihin miehisiin piirteisiin, joita ei saa piiloon, voi tuottaa helposti ympäristössä erottuvan kokonaisuuden. Osa taas sulautuu huomiota herättämättä muiden naisten joukkoon.

Transvestiitteja arvioidaan olevan Suomessa kymmeniä tuhansia. Tähän nähden heitä näkee katukuvassa huomattavan harvoin.

MITEN KOHDATAAN

Transvestiitti voi herättää ulkoisella olemuksellaan ristiriitaista huomiota. Huomiossa olevaa negatiivista sävyä kannattelee se, että miestä mekossa on totuttu pitämään jollain tavoin naurettavana.

Suurimmalle osalle kansalaisista transvestiitin kohtaaminen sosiaalisessa elämässä ei aiheuta kuin mah-

dollisia huvittuneisuuden tai hämmennyksen tunteita, jotka pidetään suomalaiskansalliseen tyyliin omana tietona. Osalle ihmisistä, joilla oma mukavuusalue on kapea, transvestiitin kohtaaminen voi herättää ahdistusta ja aggressiota.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Transvestiitti voi kohdata erilaista huutelua ja vitsailua julkisilla paikoilla liikkeudessaan. Hyvin loukkaavaksi koettu sana "transu" on näissä tapauksissa käytetty. Työyhteisöissä ja asiakkaan tai opiskelijan roolissa tällainen on tasa-arvolaisissa kiellettyä sukupuolen ilmaisuun liittyvää häirintää.

Transvestiitti joutuu myös aika usein syrjinnän kohteeksi. Vaikka tilanteet ovat tulleet harvinaisemmiksi, voi vielä käydä niin, että heille ei suostuta palvelemaan esimerkiksi naisten vaatekaupoissa. Syrjintää voi tapahtua pelkästään sillä perusteella, että tiedetään uhrin olevan transvestiitti, vaikka hän ei sellaisena esiintyisikään esimerkiksi työpaikalla.

Aggressio voi ilmetä myös voimakkaampana väkivaltana, kuten uhkailuna, käsiksi käymisenä, vaatteiden ja peruukin repimisenä tai nettihäirintänä. Transnaisen tavoin transvestiitti voi joutua aggression kohteeksi iskuyrityksessä ilmenneen väärinkäsityksen seurauksena.

Jos näissä tapauksissa ilmenee, että motiivina on ollut uhrin transvestisuus, täyttyvät rikoslain rangaistuksen koventamisperusteiden kriteerit, eli kyseessä on viharikos.

Intersukupuolinen

MITÄ TARKOITTAÄ

Intersukupuolisuus tarkoittaa joukkoa erilaisia luonnollisia variaatioita, joissa kehon synnynäiset sukupuolitettut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti feminiiniset tai maskuliiniset. Intersukupuolisuuden sijasta voidaan puhua myös synnynäisten sukupuolitettujen kehonpiirteiden variaatioista.

Identiteetiltään intersukupuoliset voivat olla miehiä, naisia, ja heillä voi olla erilaisia ei-binäärejä identiteettejä, tai he voivat olla vain intersukupuolisia.

MITEN NÄKYÄ

Intersukupuolisuus ei näy aina lainkaan, ja osa intersukupuolisista tulee tietoiseksi ominaisuudestaan esim. lapsettomuustutkimusten yhteydessä. Osalla erityiset kehonpiirteet näkyvät huomiota herättävästi vain genitaalien alueella, ja osalla koko keho on selkeästi jotain feminiinisen ja maskuliinisen väliltä.

MITEN KOHDATAAN

Kehonpiirteet, jotka eivät ole selkeästi miehen tai naisen, voivat aiheuttaa hämmennystä sosiaalisissa tilanteissa, joissa sukupuolella katsotaan olevan merkitystä. Kehon erityisyys voi aiheuttaa negatiivisia reaktioita esimerkiksi sukupuolitetuissa pukeutumis- ja suihkutiloissa.

Intersukupuolisuus aiheuttaa ideologista vastustusta, koska se

haastaa yksioikoisen käsityksen siitä, että ihmiset olisivat vain miehiä tai naisia. Tällöin heitä käsitellään ”poikkeamina”, ”häiriönä” tai vastaavilla negatiivisilla ilmaisuilla.

Intersukupuolinen kohtaa negatiivisia asenteita usein jo heti syntymästään alkaen. Suuri osa heistä on joutunut kokemaan kosmeettisen leikkauksen, jolla sukupuoleltaan määrittämättömät genitaalit on leikattu muistuttamaan joko feminiinisiä tai maskuliinisiä jo varhaislapsuudessa. Tämä voi olla äärimmäisen traumaattinen asia, ja osa intersukupuolisista vertaa sitä kokemuksena raiskaukseen.

Osa intersukupuolisista joutuu nuorena ja murrosiässä lääketieteellisten toimenpiteiden kohteeksi ilman, että heille kerrotaan miksi niitä tehdään ja mitkä niiden seuraukset ovat. Joidenkin intersukupuolisten suhde hoitotahoihin saattaa olla tästä syystä hankala.

Intersukupuolinen olemus sekoitetaan usein transsukupuolisuuteen, ja saa osakseen siihen kohdistettuja negatiivisia reaktioita.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Kehon tahdonvastainen muokkaus lapsuusaikana on ihmisoikeusrikkomus, mutta sitä ei ole vielä kriminalisoitu Suomessa.

Kehonpiirteiden erityisyys voi aiheuttaa vihapuhetta ja vihamotiivein tehtyjä seksuaali- ja väkivaltarikoksia. Se voi johtaa myös syrjintään esimerkiksi työssä ja asiakastilanteissa.

Sukupuolivähemmistöt ja neurokirjo

MISTÄ ON KYSE

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvissa on paljon neurokirjoon kuuluvia. Neurokirjon ihmisillä on erilaisia synnynnäisiä ominaisuuksia, jotka liittyvät aivojen kehityksen ja toiminnan erilaisuuteen sekä vaikuttavat yksilön toimintakykyyn, käyttäytymiseen ja kokemusmaailmaan. Kyse on erilaisesta tavasta hahmottaa maailmaa, eikä se liity esimerkiksi kasvatukseen.

Neurokirjoon kuuluville on tyypillistä, että he ottavat asiat asioina, ja saattavat häiriintyä keskustelun kaksoisviestinnästä tai sosiaalisista sivujuonteista. He kuormittuvat henkisesti usein muita helpommin, mikä vaikuttaa heidän toimintakykyynsä. Toimintakyky heikkenee erityisesti stressitilanteissa ja palautuu hitaasti. Tämä ei välttämättä näy aina päälle.

MITEN KOHDATAAN

Neurokirjoon kuuluva ihminen saattaa ilmaista ja tulkita viestejä sosiaalisissa tilanteissa omalla erityisellä tavallaan. Ympäristön reaktioista tähän voi seurata molemminpuolista väärinymmärrystä ja sosiaalisia konflikteja. Neurokirjoon kuuluu myös aistiyliherkkyys, jota muut ihmiset voivat pitää teeskentelynä tai liioitteluna.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Neurokirjoon kuuluminen lisää alttiutta joutua viharikoksen kohteeksi. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvista neurokirjoon kuuluvat joutuvat usein kaikista rankimman syrjinnän kohteiksi.

Lisää neurokirjosta täällä:

→ <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>

→ <https://asy.fi/autismikirjo/>

Ihmisen sukupuoli ei välttämättä näy päällepäin.

Drag

MITÄ TARKOITTAÄ

Drag ei ole suoranaisesti sukupuolivähemmistöilmiö, mutta dragihmisiin kohdistuva viharikollisuus sekoittuu usein sukupuolivähemmistöihin kohdistettuun viharikollisuuteen. Drag syntyi aikanaan homokulttuurin piirissä. Drag queenit esittävät naista taitavasti ja usein vahvasti yliampuvasti. Tälle peilikuvana ovat naisten esittämät drag kingit. Drag on pääosin estraditaidetta, mutta joillekin se on osa omaa persoonaa, jota toteutetaan myös estradien ulkopuolella. Nykyään drag on laajentunut homokulttuurin ulkopuolelle ja myös sukupuolivähemmistöjen keskuuteen.

MINKÄLAISIA RIKOKSIA KOHDISTUU

Drag queeneista on muodostunut mielikuva yliampuvan seksuaalisesta olemuksesta, mikä voi altistaa heidät seksuaalissävyyisten viharikosten uhriksi. Aivan erityinen viharikosten kohde on drag queenien pitämät lasten satutunnit, joihin on kohdistunut vihaiskuja amerikkalaista mallia toistaen. Ajatus tilaisuuksien seksuaalisesta luonteesta on hyökkääjien päässä, itse tilaisuudet hahmottuvat satuhahmon pitäminä satutunteina. Tällaiseen häirintään ovat osallistuneet konservatiiviuskovaiset ja äärioikeistolaiset.

Transjärjestöihin kohdistuvat viharikokset

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen järjestöihin ja -tapahtumiin sekä järjestöjen jäseniin on kohdistunut eriasteisia poliittisin vaikuttimin tehtyjä viharikoksia. Valtaosassa on ollut kyse Pride-tapahtumien häirinnästä esimerkiksi varastamalla ja tarvelemällä Pride-lippuja ja vakavamman laatusesti pullopommi- ja kaasuiskuina. Rikosten tekijöinä on ollut myös tunnettuja äärioikeistolaisia toimijoita.

Aliraportoinnin syitä

Eläminen ympäristössä, jossa joko tapahtuu syrjintää ja väkivaltaa, tai niihin on ilmeinen uhka, tuottaa kroonisen stressitilan, jota kutsutaan vähemmistöstressiksi. Tällä on moninaisia haitallisia vaikutuksia.

! Alituinen korkea stressihormonitaso tuottaa monenlaisia fyysisiä sairauksia.

! Riski psyykkisille ongelmille, kuten masennukselle, päihteiden käytölle ja itsetuhoisuudelle kasvaa.

! Stressaavien tilanteiden välttely aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä.

Kun sukupuolivähemmistöihin kuuluva joutuu viharikoksen kohteeksi, hänellä on usein kaikki tämä kuorma niskassaan. Päätös tehdä ilmoitus tapahtuneesta rikoksesta edellyttää tällöin suuria ponnisteluja. Muita syitä ilmoittamatta jättämiseen voivat olla seuraavat, jolloin merkittävä osa rikosilmoituksista jää kokonaan tekemättä:

- epävarmuus siitä, riittääkö näyttö,
- asianomistajalla ei ole tietoa, taitoa tai henkisiä voimavaroja rikosilmoituksen tekoon,
- tuen puute rikosilmoituksen tekoon,
- asianomistaja pitää tapausta vähäisenä,
- asianomistajalla ei ole tietoa siitä, että on kyse viharikoksesta,
- asianomistaja ei usko poliisin toimivan tapauksessa,
- asianomistajalta puuttuu usko ilmoituksen korjaavaan vaikutukseen,
- asianomistaja pelkää tulevansa kohdelluksi epäasiallisesti poliisin taholta,
- häpeän tunne tapahtuneesta,
- pelko tekijän kostosta,
- järkytyksen tai akuutin tai traumaperäisen stressihäiriön tuottama toimintakyvyttömyys tai välttely,
- asianomistaja ei halua omaa identiteettiään käsiteltävän julkisessa prosessissa.

Suosituksia sukupuoli- vähemmistöihin kuuluvien asiakkaiden kohtaamiseen

KUNNIOITA ASIAKKAAN SUKUPOOLI-IDENTITEETTIÄ!

Kun ihminen asioi poliisin kanssa, hänellä on oikeus tulla kohdelluksi ilmaisemansa sukupuolen edustajana.

- ! Kenelläkään ei ole velvollisuutta selittää omaa sukupuoltaan kenellekään toiselle ihmiselle, ei myöskään viranomaisille.
- ! Tahallinen väärin sukupuolittaminen on häirintää sukupuolen perusteella, mikä on yksi tasa-arvolain kieltämä syrjintätapa.
- ! Jos olet epävarma identiteettiasioissa, ja ne ovat merkityksellisiä tutkimuksessa, **kysy, älä olet**.
- ! Älä osoita hänelle hänen ilmaisemansa sukupuolen kanssa ristiriidassa olevia sukupuolitettuja tiloja. Osoita ei-binääreille/muunsukupuolisille aina sukupuolittamattomia tiloja. Tällainen on esimerkiksi inva-wc, jos sukupuolineutraaleja wc-tiloja ei ole muuten tarjolla.

OTA ILMOITUS RIKOKSESTA VAKAVASTI!

Kun sukupuoli-
vähemmistöön kuuluva joutuu identiteettinsä takia rikoksen kohteeksi, kynnys ilmoittaa siitä on yleensä korkea. Syinä voivat olla mm.

- järkytyksen aiheuttama voimavarojen puute,
- pelko tekijän kostotoimista,
- häpeän tunne,
- pelko identiteetin paljastumisesta,
- uskon puute siihen, että ilmoituksella olisi vaikutusta, tai että se edes otettaisiin tosissaan.

Tällaisista syistä hän on voinut pohdita jo pitkään, uskaltaako tehdä koko ilmoitusta, ja ilmoituksen teko voi olla itsessään pelottava tapahtuma. Ota siis ilmoitus tosissasi äläkä vähättele niitä ilmoittajalle, saati sitten pidä lähtöolettamana esimerkiksi ilmoittajan itsensä aiheuttaneen tilanteen.

TUNNISTA VIHAMOTIIVI!

Pyri aina ottamaan kantaa siihen, voiko rikokseen liittyä vihamotiivi vai ei, kun sukupuoli-
vähemmistöihin kuuluva henkilö tekee itseään koskevan rikosilmoituksen. **Mahdolliseen viharikokseen viittaavia tuntomerkkejä, on lueteltu poliisihallituksen ohjeessa POL-2023-127636.**

Vihamotiivi on olennainen asia harkittaessa tutkinnan aloittamista, sillä se nostaa teon vakavuutta esim. kunnianloukkauksen ja laittoman uhkauksen kohdalla.

Ole tietoinen siitä, että vihamotiivin mukaan ottaminen rikostutkinnassa riippuu ensisijaisesti siitä, onko tutkinnasta vastaava poliisi sen kirjannut. Pohdi siis rikosentekijän vaikuttimia rikostutkintaan liittyvien kuulustelujen yhteydessä. Tulkinnat vihamotiivin käsillä olosta voidaan tehdä esitutkintalain edellyttämässä yhteistyössä syyttäjän ja poliisin välillä.

Identiteetti syrjittyyn vähemmistöön kuuluvana voi aiheuttaa kokemuksen vihamotiivista silloinkin, kun sellaista ei todellisuudessa ole. Älä vähättele tätä kokemusta ja perustelee ratkaisusi, vaikka päädytkin olemaan kirjaamatta viharikoskoodia sen edellyttämien tuntomerkkien puuttuessa.

ANNA TUKEA VIHARIKOKSEN UHRILLE!

Viharikoksen uhri ei välttämättä edes tunnista joutuneensa viharikoksen kohteeksi. Anna hänelle tilanteen vaativaa tietoa ja tukea ja ohjaa tarjolla olevan erityistuen piiriin. Tällaista tukea antavat mm.

- Rikosuhripäivystys,
- paikalliset sateenkaarijärjestöt,
- valtakunnalliset sukupuolivähemmistöjen järjestöt.

HUOMAA MAHDOLLINEN STRESSIREAKTIO!

Ota myös huomioon, että uhrilla voi olla heti tapahtuman jälkeen akuutti tai myöhemmässä vaiheessa stressiperäinen traumareaktio. Tämä tarkoittaa toimintatapaa, jossa välteetään stressin pahenemista, ja toisaalta sitä, että reaktion ymmärrettävät seuraukset otetaan huomioon asiakasta kohdatessa rikosprosessin aikana.

HUOMAA MAHDOLLINEN NEUROKIRJOON KUULUMINEN!

Voit ottaa asiakkaan neurokirjoon kuulumisen huomioon

- kommunikoimalla selkeästi ja etenemällä asia kerrallaan
- kohtaamalla asiakas rauhallisessa tilassa, jossa hänen aistikuormituksensa on hallittavissa
- antamalla asiakkaalle aikaa vastata omassa tahdissaan ja vastaamalla asiallisesti asiakkaan mahdollisesti esittämiin tarkentaviin kysymyksiin
- antamalla asiakkaalle aikaa vastata omassa tahdissaan ja vastaamalla asiallisesti hänen mahdollisesti esittämiin tarkentaviin kysymyksiin
- tunnistamalla, että monet neurokirjon ihmiset rauhoittavat itseään liikuttamalla kehoaan eli stimmaamalla
- neurokirjoon kuuluvan mahdollinen erityisen voimakas kivun kokemus - älä vähättele asiakkaan ilmaisemaa kipua.

RIITTÄÄKÖ OSAAMINEN?

Jos tilanne vaikuttaa haasteelliselta, on hyvä harkita, olisiko tapauksen tutkinta mahdollista siirtää viharikoksiin erityisosaamista hankkineelle tutkijalle.

Trauman kohtaamisesta kerrotaan lisää linkistä löytyvässä PolAMKin opinnäytetyössä: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/754446/ON_Rantam%E4ki.pdf?sequence=2

Lisätietoa neurokirjoon kuuluvan kohtaamisesta esimerkiksi täältä - oppaassa näkökulma on tosin rikokseen epäillyn, ei rikoksen uhrin: https://www.autismisaatio.fi/media/infovihko_oikeusturva_2020.pdf

